

Володимир Швайка
виконавчий директор ПП «Тервікнапласт»
м. Тернопіль, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Небувалі масштаби корупції в Україні, за якими наша держава знаходиться на лідируючих позиціях як в Європі, так і в усьому світі, є вагомим чинником зниження конкурентоздатності національної економіки. В даний час корупція в Україні є широкомасштабним системним явищем. Одним із його наслідків є різке зростання масштабів нелегальної, або тіньової економіки. На слушну думку ряду провідних економістів, саме викорінення корупції є головною умовою подолання кризових явищ в економіці, забезпечення стабільного динамічного розвитку суспільства [1, 3].

На превеликий жаль, існуюча модель функціонування сучасного бізнесу в Україні породжує попит на послуги корупціонерів, що призводить до підвищення привабливості даного виду діяльності й зростання чисельності корумпованих чиновників. В результаті збільшуються витрати підприємств легального сектору, ставлячи їх в умови, коли вони вимушені сприяти розвитку тіньової економіки і корупції. Описана спіралевидна модель взаєморозвитку реалізується в Україні з небувалим розмахом.

Підґрунтям існування і зростання масштабів корупційної діяльності в Україні, безумовно, є протиріччя інтересів певних прошарків суспільства. Так, до протиріч суспільства, які безпосередньо породжують корупцію чиновницького апарату, зокрема, слід віднести протиріччя між інтересами і можливостями підприємців у збільшенні їх прибутків, з одного боку, і все зростаючим пресингом з боку держави, який направлений на скорочення цих доходів в результаті запровадження правил гри, які для підприємців постійно ускладнюються. Не останню роль також відіграють протиріччя між інтересами підприємців і держави з приводу масштабів привласнення і розподілу частки, створеної бізнесом у процесі виробництва продуктів і послуг. Крім того, слід відзначити протиріччя між соціально орієнтованими інтересами підприємців і антисоціальними економічними інтересами корумпованої частини чиновників.

Вихідною передумовою для широкомасштабного і системного розвитку в економіці і суспільстві в цілому корупційних відносин є те, що українське суспільство сьогодні нездатне забезпечувати свої соціально-економічні інтереси через представницьку (законодавчу) владу. Справа в тому, що, з одного боку, її представники досить часто ігнорують реально існуючі потреби виборців, а з іншого, відсутній громадський контроль з боку суспільства, а також контроль законодавчої влади над виконавчою. В результаті значна час-

тина суб'єктів українського суспільства реалізує свої соціально-економічні інтереси не на фазі прийняття законів, а на фазі їх реалізації виконавчою владою. Таке лобювання інтересів через виконавчу владу шляхом корупційних дій є нічим іншим, як корупційним лобюванням.

Сьогодні відбуваються суттєві зміни у формах реалізації корупційних інтересів. В недалекому минулому моделі корупційних відносин і взаємодія їх суб'єктів відбувалась за наступними спрощеними схемами: представник влади – суб'єкт бізнесу; чиновник – політик; представник влади – громадяни, які реалізують свої інтереси. На відміну від цього в сучасній дійсності корупційні відносини стають не лише інституалізованими, але й надійно забезпеченими відповідною високорозвиненою інфраструктурою. Мова йде насамперед про так звані корупційні мережі.

Сучасні корупційні відносини переходять від окремих корупційних угод до організованої і скоординованої моделі взаємодії, об'єднуючись у корупційні мережі, які охоплюють усі ієрархічні рівні влади як по горизонталі, так і по вертикалі. Результатом є створення передумов для систематичного укладання корупційних угод на користь суб'єктів, які в них входять. До основних суб'єктів сучасних корупційних мереж можна насамперед віднести такі категорії: представники чиновників державної влади, в компетенцію яких входить прийняття відповідних рішень; фінансові і комерційні структури, які реалізують отримані пільги, вигоди, доходи; силове прикриття з боку представників силових і правоохоронних органів.

Проведені дослідження дають можливість сформулювати наступні головні закономірності і особливості розвитку корупційних відносин в Україні в сучасних умовах господарювання. Насамперед до них можна віднести зростання корупційної діяльності державних органів управління. Рівень корупції різко зростає в умовах, де збільшується ступінь втручання держави в економічні процеси в результаті різкого збільшення регулюючих функцій держави і розростання бюрократичного апарату; де держава є замовником (споживачем) послуг або ж сама є постачальником цих послуг; де держава виконує різні контролюючі і розподільчі функції. До таких сфер насамперед можна віднести сферу оподаткування; системи розподілу бюджетних засобів; судову систему і правоохоронні органи; операції, пов'язані з майном (розподіл, продаж, приватизація, відчуження земельних ділянок); виборчий і законодавчий процеси тощо. Слід зауважити, що більш високими темпами зростає корупційна діяльність на середньому і низовому рівнях державної влади (на рівні таких адміністративних утворень, як область і район).

Характерною особливістю є також зростання інституціоналізованості корупційних відносин, що проявляється у створенні при державних органах влади так званих структур підтримки. Досить часто це проявляється у створенні при кожному органі державної влади «посередницьких структур», тоб-

то різного роду організацій, юридичних контор, некомерційних організацій, консультаційних фірм, які під видом надання платних послуг організують підготовку і прийняття рішень з відповідних питань. Верхом цинізму є те, що вказані фірми діють абсолютно не прикриваючись, знаходячись під одним дахом із своїми «покровителями». Та й очолюють їх здебільшого особи, які перебувають у тісних родинних зв'язках із керівниками корумпованих державних установ. Разом з тим в галузях і сферах діяльності, які відзначаються слабким рівнем інституціоналізації (наприклад, дрібна приватна медицина, консалтинговий бізнес, венчурний бізнес), корупційна привабливість і рівень розвитку корупційних відносин різко зменшується [2, 57].

Слід відзначити також деякі галузеві і регіональні особливості розвитку корупційної діяльності. Так, в галузевому розрізі найбільший розмах корупції спостерігається в галузях з високим рівнем монополізації, і насамперед в добувній і сировинній промисловості, фінансовій сфері (банківській і страховій діяльності), житловому будівництві. В територіальному розрізі найбільш значний рівень корупції відзначається в регіонах з підвищеною корупційною привабливістю, до яких відносяться регіони з великим економічним потенціалом (великі міста, транспортні вузли, морські порти тощо).

Найбільш дієвим шляхом розв'язання проблеми тіньових економічних і корупційних відносин повинна бути концепція регулюючого впливу держави на процеси елімінування тіньових економічних відносин як процесу, направленою на максимально повне усунення і виключення тіньових економічних відносин з практики господарювання з використанням методів як легалізації, так і протидії їм. Головною метою регулюючого впливу держави повинно бути забезпечення таких умов функціонування економіки, при яких розвиток корупції був би не вигідний як підприємницькому сектору, так і державі. В якості найбільш важливих напрямків усунення тіньових економічних і корупційних відносин, які повинні лягти в основу розробки стратегії і програми розв'язання проблеми тіньової економіки і корупції в країні, можуть бути рекомендовані наступні:

- удосконалення законодавчої бази регулювання соціально орієнтованої ринкової економіки з метою створення умов, не вигідних для тіньового бізнесу;
- реформування організаційних структур влади з метою підвищення ефективності їх діяльності в питаннях усунення тіньових економічних відносин;
- реформування корпусу державних службовців, розвиток міждержавного співробітництва в сфері зниження рівня тіньової економіки;
- реформування податкової системи у напрямку забезпечення сприяння виведенню частини доходу з тіньової сфери;
- спрощення системи реєстрації для підприємств малого й середнього бізнесу;

- засоби щодо повернення вивезених з країни капіталів і припинення такого вивезення за рахунок створення більш привабливого інвестиційного клімату в країні;
- застосування більш жорстких засобів кримінальної відповідальності за корупцію, хабарництво і використання службового становища в особистих цілях.

Однак, на наш погляд, подолати корупцію одними тільки заходами державного впливу, діями «зверху», без активної участі широких мас населення, підприємницького сектору, всього народу України, в сучасних реаліях абсолютно неможливо. І тут можна рекомендувати до застосування ряд дієвих методів. Зокрема, до них відносяться такі традиційні, нехай навіть тривіально-примітивні, методи, як забезпечення широкої гласності на основі використання засобів масової інформації. У поєднанні із сучасними можливостями електронної техніки, зокрема мережі Інтернет, вони можуть принести чудовий результат. Необхідно тільки, щоб інформація, яка пропонується широкому загалу, була підтверджена достовірними фактами. Крім того, вся інформація щодо суми пільг та їх розподіл повинна бути розміщена на відповідних сайтах, з обов'язковим дотриманням балансового методу управління. Якщо в доступних засобах масової інформації громадськості буде представлена загальна сума пільгового фонду певного цільового спрямування, скажімо, на підтримку малого підприємництва, і розподіл цих коштів аж до останньої копійки, із зазначенням конкретних фізичних і юридичних осіб, які їх отримали, то корупційні можливості владних структур будуть значно обмежені.

Також, на наш погляд, достатньо ефективними у вказаному напрямку можуть бути заходи щодо обмеження впливу владного чиновницького апарату на економічні процеси. Насамперед мається на увазі перенесення в економічну площину принципу «дозволено все, що не заборонено». Кількість офіційних дозволів на ведення економічної діяльності суб'єктами господарювання повинна бути зведена до мінімуму.

Запровадження пропонованих заходів з обмеження можливостей корупційної діяльності в практику господарювання, безперечно, сприятиме зростанню конкурентоздатності господарюючих суб'єктів усіх форм власності.

Література:

1. Ю.Пахомов, С.Пахомов. Ситуація в Україні: передкриза, криза, посткриза // Економічний часопис-XXI.-2009 – №7-8, С.3-6
2. Н.Жукова, Н.Морозова. Коррупция в системе воспроизводства теневых экономических отношений // Ресурсы, Информация, Снабжение, Конкуренция. – 2010. – №1. – С. 55-59